

صورت‌بندی مسائل و چالش‌های سیاست جهانی^۱

حسین پوراحمدی^۲، منصور میراحمدی^۳، علیرضا نائج^۴

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۷/۱۵

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۱/۱۶

چکیده

در دهه‌های اخیر چالش‌هایی نظیر بیماری‌ها، مهاجرت، حقوق بشر، مسائل زیست‌محیطی، ارزش‌های دیجیتال، تروریسم، قاچاق مواد مخدر، فضای مجازی و... موجب تحول در سیاست بین‌الملل به عرصه سیاست جهانی گردید. این مسائل از مهم‌ترین قلمروهای مطالعاتی رشته روابط بین‌الملل است. فهم این تحول و توسعه در گرو صورت‌بندی‌های این چالش‌هاست. سؤال اصلی این پژوهش این است: چالش‌ها و مسائل سیاست جهانی را چگونه می‌توان صورت‌بندی نمود؟ به نظر می‌رسد ارائه صورت‌بندی جدید از چالش‌ها و مسائل سیاست جهانی براساس سه مؤلفه انسان، زیست‌جهان و رابطه انسان و زیست‌جهان رهنمون به چشم‌انداز جدیدی است که در آن تکثر و تعدد بازیگران و تأثیرگذاری و نقش هر یک از آن‌ها در سطح تحلیل «سیاست جهانی» تبیین می‌شود. در پژوهش حاضر تلاش می‌شود با روش توصیفی و تحلیلی و ابزار گردآوری مطالب از نوع روش کتابخانه‌ای به ارائه صورت‌بندی جدید و خاص نسبت به صورت‌بندی‌های موجود، فهم و تحلیلی متفاوت از سیاست جهانی ارائه شود.

واژه‌های کلیدی: چالش‌ها؛ صورت‌بندی مسائل؛ روابط بین‌الملل؛ سیاست بین‌الملل؛ سیاست جهانی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

^۱ این مقاله برگرفته از پایان‌نامه دکتری با عنوان «ظرفیت‌های فقه و سیاست جهانی»، رشته روابط بین‌الملل، گروه علوم سیاسی و روابط بین‌الملل، دانشکده اقتصاد و علوم سیاسی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ۱۳۹۹.

^۲ . استاد دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران

^۳ استاد دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران

^۴ . دانشجوی دکتری روابط بین‌الملل دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

۱- مقدمه

جهان معاصر به دلیل گسترش فناوری اطلاعات و ارتباطات و تعاملات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی از یک سو و استفاده گسترده از انرژی‌های فسیلی موجب ظهور مسائل و چالش‌هایی فرامرزی گردید. حل این چالش‌ها و مسائل فراتر از توانایی هر دولت به‌تنهایی است. شناخت حدود و ثغور، مسائل و چالش‌های جهانی از اهمیت بسزایی برخوردار است؛ زیرا بدون شناخت نمی‌توان به ارائه راهکار درباره آن‌ها پرداخت. پدیده‌هایی نظیر گرم شدن زمین، لایه ازن، استفاده از فضای جو و فراجو مانند حضور ماهواره‌ها با کاربردهای گوناگون، فضای مجازی، پول الکترونیکی، تروریسم، قاچاق و... موجب شده است تا آنچه تاکنون به‌عنوان حاکمیت ملی دولت‌ها در نظر گرفته می‌شد و همه دولت‌ها براساس قوانین بین‌المللی به اصل حاکمیت ملی و عدم دخالت در امور کشورها احترام می‌گذاشتند، خلل بردارد؛ در نتیجه هم موجب حضور دولت‌های دیگر در عرصه حاکمیت ملی یکدیگر شده و هم به ظهور بازیگران فراملی، فروملی و فرادولتی انجامیده است. این مسائل از یک سو می‌تواند موجب همکاری بیشتر دولت‌ها شود؛ زیرا هیچ‌یک از دولت‌ها به‌تنهایی توانایی حل این مسائل را ندارند و از سوی دیگر می‌تواند موجب تهدید حدود حاکمیت دولت‌ها شود؛ البته این همکاری و تهدید برای همه دولت‌ها یکسان نیست.

مسائل و چالش‌های گسترده و متنوع در عرصه جهانی به نظر برخی موجب عبور از رشته روابط بین‌الملل شده است. گستردگی و متنوع بودن موضوعات انسانی و غیرانسانی^۱ (Pereira, Joana Castro and André Saramago, 2020: p1) موجب تکرر مسائل و بازیگران و درهم‌تنیدگی سطوح مختلف تحلیل شده است و نمی‌توان مسائل را در یک سطح تحلیل بررسی کرد و این تحول در موضوعات و مسائل سیاست بین‌الملل است. این تحقیق تلاش دارد تا با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی و گردآوری اطلاعات براساس کتابخانه‌ای، به این سؤال پاسخ دهد: چالش‌ها و مسائل سیاست جهانی را چگونه می‌توان صورت‌بندی کرد؟ به نظر می‌توان مسائل و چالش‌های سیاست جهانی را مبتنی بر انسان به‌عنوان مهم‌ترین موجود حیات کره زمین و ارتباط او با پدیده‌های دیگر تقسیم کرد و صورت‌بندی از مسائل و چالش‌ها ارائه نمود.

صورت‌بندی مسائل و چالش‌های سیاست جهانی کمک شایانی در فهم تغییر و تحولات در روابط بین‌الملل می‌کند، صورت‌بندی مسائل می‌تواند چگونگی توسعه سیاست بین‌الملل به سیاست جهانی را در روابط بین‌الملل ترسیم کند و موضوعات جدید که مطرح شدند و تأثیرات آنها بر توسعه رشته روابط بین‌الملل را تبیین نماید؛ موضوعات و مسائلی که در گذشته در این دانش مطرح نبوده‌اند و امروزه به چالش و تحول در سیاست بین‌الملل تبدیل شده‌اند. صورت‌بندی در ارائه راهکارها و ترسیم الگویی در تبیین این مسائل اهمیت دارد.

۱-۱ ادبیات پژوهش

پژوهش‌های صورت‌گرفته در عرصه سیاست جهانی را - هرچند از دیدگاه‌ها و موضوعات متعدد به آن پرداخته شده است - می‌توان به دو دسته تقسیم کرد:

الف) رویکرد جامع نگر: این دسته آثار کوشیدند تا هم نظریه‌های روابط بین‌الملل را بررسی کنند و هم چالش‌ها

¹ Non-Human

^۲ برای مطالعه بیشتر رجوع شود به Theory and Practice: Non-Human Nature in World Politics

را تبیین نمایند و ضعف نظریه‌های موجود روابط بین‌المللی در یافتن پاسخی به مسائل سیاست جهانی را نشان دهند. جان بیلیس^۱ و استیو اسمیت^۲ در کتاب «جهانی شدن سیاست: روابط بین‌الملل در عصر جدید (زمینه تاریخی، نظریه‌ها، ساختارها و فرایندها)»^۳ دیدگاه‌ها، موضوعات و مسائل زیادی را دربارهٔ سیاست جهانی بیان کردند. این اثر تغییر و تحول در مسائل بین‌المللی و عبور از سیاست بین‌الملل به سیاست جهانی را نشان می‌دهد و سیاست جهانی را متفاوت از سیاست بین‌الملل و روابط بین‌الملل می‌داند. این اثر صورت‌بندی از مسائل سیاست جهانی ارائه نمی‌کند. اندرو هیوود^۴ در کتاب «سیاست جهانی»^۵ سیاست جهانی را در تعارض با سیاست بین‌الملل و روابط بین‌الملل نمی‌داند؛ بلکه آن را تکمیل‌کنندهٔ روابط بین‌الملل می‌داند. برایان وایت^۶، ریچارد لیتل^۷ و مایکل اسمیت^۸ در کتاب «موضوعات سیاست جهانی»^۹ کوشیدند تا موضوعات و مسائلی را که از مرزهای سرزمینی عبور کرده است، به‌ویژه مسائلی که با فروپاشی نظام دوقطبی و پایان جنگ سرد در دستور کار بین‌المللی قرار گرفت، بررسی کنند؛ ولی صورت‌بندی از مسائل و چالش‌های جهانی ارائه نکرده‌اند.

ب) رویکردهای جزءنگر یا موضوع‌نگر: این رویکردها مسئلهٔ خاص یا درنهایت چند مسئله را بررسی می‌کند؛ مانند مسئلهٔ اقتصادی، حقوق بشری، زیست محیطی، فناوری و ارتباطاتی، بهداشت و سلامت.

ریچارد جی. پین^{۱۰} در کتاب «مسائل جهانی (سیاست، اقتصاد و فرهنگ)»^{۱۱} دوازده مسئله را به‌عنوان مسائل جهانی مطرح می‌کند. وی سه عنوان کلی سیاست، اقتصاد و فرهنگ را در عنوان کتاب و می‌کوشد تا مسائلی را که نگرانی اولیهٔ جهانی هستند، مطرح کند؛ مسائلی مانند دموکراسی، رسانه، حقوق بشر، تروریسم، سلاح‌های کشتار جمعی و...؛ اما صورت‌بندی خاصی از این مسائل ارائه نمی‌دهد.

الیزابت آرمسترانگ منشا^{۱۲} در کتاب «بهداشت جهانی مسائل، چالش‌ها و اقدام جهانی»^{۱۳} به بررسی ضرورت بهداشت جهانی و مسائل مربوط به آن و اقداماتی که ضرورت دارد در این زمینه انجام شود، همت گماشته است. وی گذار از بهداشت بین‌الملل به بهداشت جهانی را به‌خوبی ترسیم می‌کند.

کریستن ا‌هایت^{۱۴} و جان ال سیتز^{۱۵} در کتاب «مقدمه‌ای بر مسائل سیاست جهانی»^{۱۶} مسائلی مثل جمعیت، ثروت و فقر، غذا، انرژی، تغییرات اقلیمی، محیط زیست و فناوری را بررسی کرده‌اند و به مسائل دیگر سیاست جهانی توجهی نداشته‌اند.

¹ John Baylis

² Steve Smith

³ The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations

⁴ Andrew Heywood

⁵ Global Politics

⁶ Brian White

⁷ Richard Little

⁸ Michael Smith

⁹ Issues in World Politics

¹⁰ Richard J. Payne

¹¹ Global Issues Politics, Economics and Culture

¹² Elizabeth A. Armstrong- Mensah

¹³ Global Health Issues, Challenges, and Global Action

¹⁴ Kristen A. Hite

¹⁵ John L. Seitz

¹⁶ Global Issues An Introduction

۲- چارچوب مفهومی

چارچوب مفهومی پژوهش حاضر مبتنی بر سه مفهوم بنیادین انسان، محیط، و تعامل انسان با محیط است. در این چارچوب مفهومی توحید به‌عنوان مفهوم حاکم بر سه مفهوم دیگر در نظر گرفته می‌شود؛ بر این اساس، تعامل میان انسان با محیط متأثر از مفهوم توحید قرار می‌گیرد و با تغییر هریک از مفاهیم، تغییر در صورت‌بندی مشکلات موجود در سیاست جهانی را سبب می‌شود و در نهایت فهم ما از سیاست جهانی را تغییر خواهد داد.

سیاست فعالیتی است که مردم با آن، قواعد کلی زندگی خود را تعیین، حفظ و اصلاح می‌کنند و به همین جهت با پدیده‌های درگیر و همکار پیوند می‌یابد (هیوود، ۱۳۹۲: ۱۹). این تعریف از سیاست را می‌توان در عرصه‌های فراملی نیز به کار برد؛ جایی که به‌خاطر گسترش فناوری‌های ارتباطی و وابستگی متقابل ملت‌ها نیازمند قواعد کلی برای حفظ و اصلاح زندگی خود و زیست‌جهان است و چاره‌ای به‌جز همکاری در بسیاری از امور متعارض و تقابل منافع نیست.

درباره مفهوم سیاست جهانی^۱ دو معنا را می‌توان در نظر گرفت؛ اول آنچه مربوط به جهان و سرتاسر جهان یعنی کل کره زمین، نه فقط یک منطقه یا ملت خاص است؛ در این صورت سیاست جهانی در سطح جهان اجرا می‌شود و همه حوزه‌های مربوط به کره زمین از مسائل زیست‌محیطی گرفته تا انسان و حیوانات را در بر می‌گیرد. دوم جامع و فراگیر بودن مراد باشد. در این صورت شمار زیادی از مسائل سیاسی و غیره که ویژگی جهانی یافته‌اند را شامل می‌شود. در معنای دوم سیاست جهانی باعث از بین رفتن سیاست بین‌الملل نمی‌شود بلکه آن را تکمیل می‌نمایند (هیوود، ۱۳۹۶، ج ۱: ۲) در سیاست جهانی به مسائلی پرداخته می‌شود که تبدیل به امری عمومی و جهانی شده است. دولت‌ها تنها نیروهای تاثیرگذار نیستند؛ درحالی‌که در سیاست بین‌الملل امور در ارتباط با دولت‌ها بوده است و آن‌ها حق دخالت در مسائل داشتند. در واقع محیط سیاست در عرصه جهانی به دلیل کثرت مسائل و چالش‌های فراگیر و تعدد بازیگران دگرگون شده است. در دهه‌های گذشته چالش‌ها و مسائل فراگیر نبوده و به تبع سخن از سیاست جهانی کمتر قابل فهم بوده است و بیشتر از سیاست بین‌الملل در روابط بین‌الملل سخن به میان آورده شده است.

انسان به‌عنوان موجود دو بعدی، کمال و تداوم حیات او بدون زندگی اجتماعی ممکن نیست. برآورده کردن نیازهای مادی و معنوی او موجب همکاری و تنازع در اجتماع است. زندگی اجتماعی گسترده موجب پیدایش مسائل بزرگ‌تر و پیچیده‌تر می‌شود؛ بنابراین انسان در عین داشتن هویت مستقل و برآمده از وجود خود، بخشی از هویت خود را از اجتماعی کسب می‌کند که در محیط جغرافیایی و اجتماعی معین حیات دارد و همین موجب پدیدآمدن شخصیت اجتماعی و هویت اجتماعی او می‌شود و او را از سایر هم‌نوعان متمایز می‌کند و برای خود بر همین اساس حقوقی را در نظر می‌گیرد.

زیست‌جهان^۲ دربرگیرنده زمین، فضا و هر چیزی است که در این دو هست شامل می‌شود و فراتر از محیط زیست است. از آنجاکه محیط زیست دربرگیرنده عناصر در کره زمین است از مفهوم زیست‌جهان استفاده شد تا

¹ World politics

² Biological world

مسائل فراتر از زمین را نیز که مرتبط با محیط زیست است در بر گیرد؛ بنابراین در زیست‌جهان به مسائل فراتر از جغرافیا پرداخته می‌شود.

در یک نگاه جامع به نظام هستی سه مفهوم انسان^۱، محیط^۲ و تعامل انسان با محیط برای تبیین و فهم بسیاری از مسائل و امور در جهان و تأثیرگذاری آن‌ها بر یکدیگر دارای اهمیت است. مسائل سیاست جهانی را تاحدودی می‌توان مبتنی بر سه مفهوم بنیادین انسان، محیط، و تعامل انسان با محیط در یک الگویی طراحی کرد و مسائل سیاست جهانی را مبتنی بر این الگو صورت‌بندی نمود. مسئله‌ای که پژوهش‌های انجام‌گرفته تاکنون به آن پرداخته‌اند.

نمودار شماره ۱

براساس الگوی سیاست جهانی مبتنی بر سه مفهوم بنیادی فوق می‌توان صورت‌بندی‌ای از مسائل و چالش‌های جهانی ترسیم کرد؛ چالش‌ها و مسائلی که فراتر از مرزهای ملی رفته و به‌عنوان مسئله جهانی شناخته شده‌اند.

۳- تبیین فرایندی سیاست جهانی بر اساس چارچوب مفهومی

۳-۱ از سیاست بین‌الملل تا سیاست جهانی

سیاست بین‌الملل^۳ با معاهده وستفاليا در سال ۱۶۴۸ م. شکل می‌گیرد و امنیت دسته‌جمعی و توازن قدرت روش حفظ امنیت قرار می‌گیرد (گریفتس، ۱۳۹۴: ۱۰۴۹). سیاست بین‌الملل به مطالعه رفتارها، اقدامات و واکنش‌های دولت‌ها می‌پردازد (قوام، ۱۳۹۱: ۱۳). سیاست بین‌الملل به معنای کشف و درک نیروهایی است که روابط سیاسی میان ملت‌ها را تعیین و شیوه‌هایی را مشخص می‌کند که نیروها بر یکدیگر و بر روابط و نهادهای سیاسی بین‌المللی اثر می‌گذارند (مورگنتا، ۱۳۸۹: ۴۱).

سیاست بین‌الملل برای کسب و حفظ قدرت توسط بازیگران اصلی که منجر به ایجاد نظام بین‌الملل می‌گردد، مبارزه می‌کند. تداوم و مشروعیت نظم بین‌المللی مبتنی بر قبول آن از قدرت‌های بزرگ و ثبات در نظام بین‌المللی

^۱ Human

^۲ Environment

^۳ International politics

مبتنی بر همین توافق است؛ تازمانی که چارچوب‌های نظم بین‌المللی قبلی مورد قبول باشد، امکان تداوم آن وجود دارد و لاجرم باید بر روی نظم جدیدی توافق صورت گیرد.

نظام‌های بین‌المللی را می‌توان به پنج دسته سلسه مراتبی، پراکندگی قدرت، بلوک و پراکندگی قدرت، دوقطبی و چندقطبی تقسیم کرد.^۱ در طول تاریخ این نظام‌ها در شرایط مختلفی تغییر شکل داده‌اند که متأثر از مسائل تکنولوژی نظامی، سازمان سیاسی و مسائل ایدئولوژیک بوده است (هالستی، ۱۳۹۰: ۱۵۱-۱۵۶).

تغییر در نظام بین‌الملل بیانگر تغییر در محیط بین‌المللی و بازیگران است. با فروپاشی نظام دوقطبی، جهان با تغییرات وسیعی در حوزه‌های مختلف سیاسی، اجتماعی و فرهنگی مواجه گردید و روند تحولات بین‌المللی شدت گرفت. تحولاتی مانند اتحاد دو آلمان، گسترش اتحادیه اروپا، ایجاد حکومت‌های دموکراتیک در اروپای شرقی، تغییر در ماهیت ناتو و... از پیامدهای فروپاشی نظام دوقطبی است.

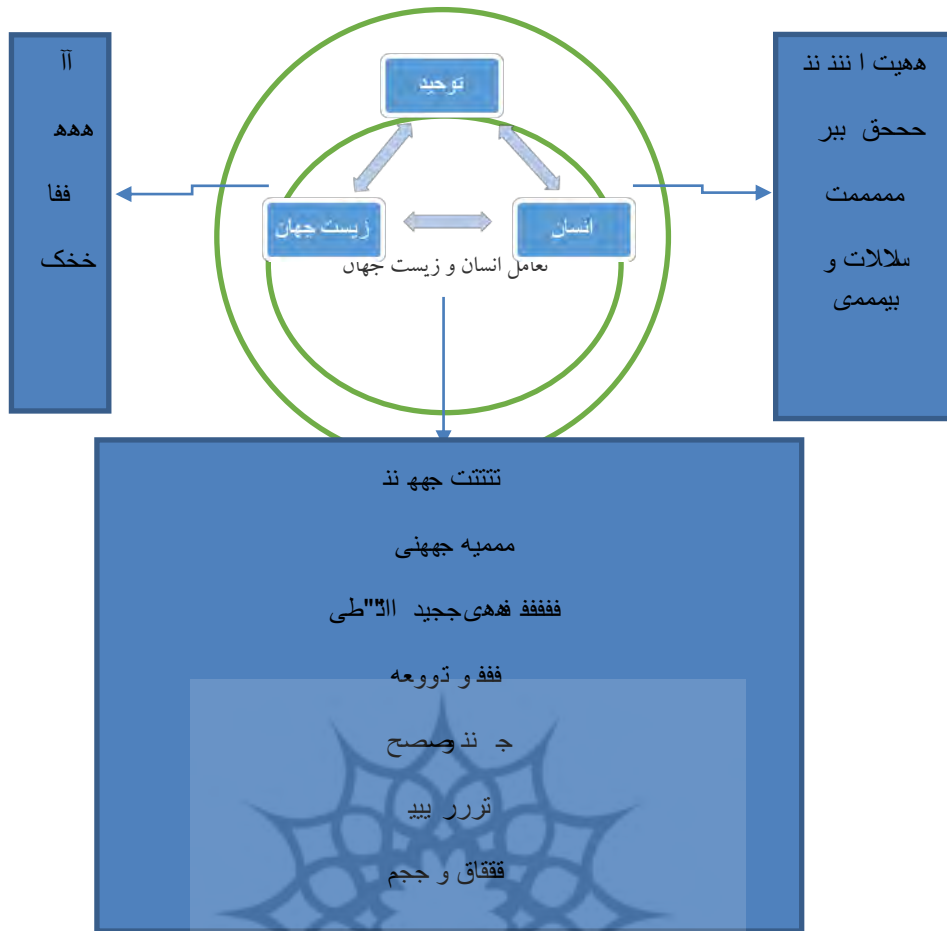
حاکمیت که مهم‌ترین ویژگی دولت‌های مدرن و در عرصه بین‌المللی از سوی کشورهای دیگر به رسمیت شناخته می‌شود، با فروپاشی نظام دوقطبی و پدید آمدن جهانی شدن دچار تردید گردید (گریفیس، ۱۳۹۴: ۴۳۷-۴۳۸) و محیط جدیدی شکل گرفت که دارای بازیگران، مسائل و چالش‌هایی فراتر از دولت و توانایی‌های آن بود.

چالش‌ها و مسائل جدید به ظهور رویکرد جدیدی به نام سیاست جهانی انجامید که با محوریت جهانی شدن و گسترش آن در حوزه‌های مختلف حیات اجتماعی انسان، نظام جهانی را ترسیم می‌کند که با نظام بین‌المللی مبتنی بر نظام دولت - ملت تفاوت جدی دارد. با گسترش فناوری‌های جدید ارتباطی، مهاجرت و... پیوستگی و وابستگی متقابل پیچیده در امور اجتماعی، اقتصادی و مالی با خارج حوزه حاکمیت ملی، دولت‌ها را از اعمال حاکمیت به‌طور یک‌جانبه محدود کرد و دولت‌ها به‌تنهایی دیگر نمی‌توانند وظایف اصلی خود - تأمین امنیت، آزادی، نظم، رفاه و عدالت - را بدون تعاملات و ارتباطات با فرامرزهای ملی به انجام برسانند؛ کسب کالاهای عمومی توسط دولت‌ها به وابستگی متقابل پیچیده در بسیاری از مسائل جهانی منجر به تهدید شد؛ این وابستگی متقابل پیچیده در نهایت به سیاست جهانی منتهی می‌شود. ملت‌ها به هم وابسته‌تر و به‌طور فزاینده‌ای با مسائلی روبه‌رو هستند که به‌تنهایی قادر به حل آن‌ها نیستند، موضوعاتی که حل‌نشدن آن‌ها تأثیر منفی بر زیست جهان آن‌ها خواهد گذاشت.

مسائل، چالش‌ها و موضوعات سیاست جهانی را می‌توان به سه دسته تقسیم کرد: اول، آنچه مربوط به انسان است؛ انسان به‌عنوان یک فرد دارای ارزش‌ها، علایق و آرمان‌هایی است؛ علاوه بر مسئله ارزش‌ها، مسئله جسم وی و آنچه مربوط به امور مادی وی نیز هست از قبیل بیماری، سلامت و مهاجرت را در بر می‌گیرد؛ دوم، زیست‌جهان؛ جهانی که در آن زندگی می‌کند و مسائل زیست محیطی از جمله هوا و فضا، آب، خاک و جنگل بررسی می‌شود و در قسمت سوم، از تعامل دو قسمت اول مسائلی مثل صلح، امنیت و جنگ، تجارت و مالیه، فناوری‌های جدید، فقر و توسعه و تروریسم مورد بررسی قرار می‌گیرد.

نمودار شماره ۲

^۱ برای مطالعه بیشتر ر.ک. مبانی تحلیل سیاست بین‌الملل از کی.جی.هالستی ترجمه بهرام مستقیمی و مسعود طارم سری، چاپ دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت خارجه.

۲-۳ مسائل و موضوع سیاست جهانی

مسائل و موضوعات سیاست جهانی چالش‌هایی هستند که فرای مرزهای ملی یا فرورمزهای ملی، جهانی یا منطقه‌ای عمل می‌کنند؛ به بیانی این موضوعات و مسائل، عام و فراگیر شده‌اند و دولت‌ها به‌تنهایی توانایی حل آن‌ها را ندارند و بازیگران غیردولتی نیز در آن دارای نقش هستند. مسائلی که مربوط به انسان، زیست‌جهان و انسان و زیست‌جهان است و بازیگران نسبت به آن نمی‌توانند کنش یا واکنشی نشان ندهند.

۱-۲-۳ انسان

مراد از انسان فرد است و لازمه زندگی اجتماعی مهیا بودن برخی از امور مانند امنیت، آزادی، نظم، رفاه و عدالت است که از مهم‌ترین کارویژه‌های دولت است. همه افراد در جوامع به دلایل گوناگون به یک اندازه از این امور بهره نمی‌برند؛ کاهش و نبود این امور افراد را دچار ترس، یأس و ناامیدی، فقر، طغیان، شورش یا مهاجرت می‌نماید.

الف) هویت انسانی^۱ و حقوق بشر^۲: هویت به معنی چه کسی بودن و حس تعلق است که افراد برای شناساندن خود به وسیله یک سلسله عناصر فرهنگی، جغرافیایی و تاریخی در یک فرد یا گروه انسانی ایجاد می‌شود؛ بنابراین هویت مقوله‌ای اجتماعی است و به خانوادگی، قومی، ملی و انسانی تقسیم می‌شود؛ اما انسان‌ها فارغ از مکان تولد، قوم و قبیله‌ای که تعلق دارند، دارای ویژگی‌های نوع انسانی هستند و هیچ‌گونه تفاوتی با یکدیگر ندارند؛

¹ Human identity

² human rights

هویت انسانی هیچ ربطی به خون، نژاد، رنگ پوست و... ندارد.

بر هویت اجتماعی انسان مؤلفه‌های جغرافیایی - اقلیمی، سیاسی و تاریخی، اقتصادی و معیشتی، فرهنگی و مؤلفه‌های تربیتی تأثیرگذار است؛ در عرصه سیاست جهانی فارغ از برخی از این عوامل، تأثیرگذاری عوامل فراسرزمینی از اهمیت بیشتری برخوردار است. امروزه توسعه‌های علمی، تکنیکی و سرمایه‌داری بر هویت انسانی تأثیر زیادی دارند (مورن، ۱۳۸۴: ۳۱۲). هویت جمعی جدید شکل گرفت که فارغ از چارچوب دولت ملی است و رابطه شهروندی به‌گونه دیگری قابل تصویر است به‌گونه‌ای که با حفظ هویت و شهروندی، جوامع سیاسی از نوعی سیاست جهانی نیز متأثر هستند (قوام، ۱۳۸۲: ۳۳۱-۳۳۴)؛ بنابراین می‌توان از هویت‌های کلانی مثل هویت اجتماعی، هویت تاریخی و هویت سیاره‌ای نام برد (مورن، ۱۳۸۴: ۲۰۹-۲۹۰).

جهانی‌شدن هویت‌های ملی و قومی جوامع و کشورها را با چالش مواجه کرد و به یک هویت سیاره‌ای یا جهانی رهنمون کرد. به‌گونه‌ای که سازمان ملل در اعلامیه حقوق بشر با پذیرش هویت انسانی، دولت‌ها را مجبور به انجام و پذیرش برخی از ارزش‌ها در گستره جهانی کرده است که با هویت‌های ملی، قومی و منطقه‌ای در تعارض است. حقوق بشر در عرصه جهانی می‌خواهد از هویت انسانی محافظت کند؛ بنابراین، هویت و حقوق بشر به‌خوبی در کنار هم قرار می‌گیرند (Ullah, 2014: p12)؛ از آنجاکه هویت و حقوق بشر منبعث از فرهنگ است، بر یکدیگر تأثیر می‌گذارد و به همین جهت حقوق بشر به یک مسئله و چالش در سیاست جهانی تبدیل می‌شود.

براساس مفاد اعلامیه حقوق بشر بسیاری از کشورها دچار چالش هویتی هستند و از طرفی دیگر سازمان‌های بین‌المللی و سازمان‌های تابعه مجبور به دخالت در امور کشورها به علت نقض حقوق بشر و مداخله بشردوستانه می‌شوند؛ بنابراین قرائت سازمان ملل و سازمان‌های تابعه از هویت انسانی و تأکید بر حقوق بشر از مسائل مهم سیاست جهانی است (جانسون گلن، ۱۳۷۷: ۶۹-۸۷).

هویت انسانی مبتنی بر اعلامیه حقوق بشر حتی کشورهای غربی را نیز دچار چالش‌های آزادی بیان... مهاجرتی و امنیتی می‌نماید و بسیاری از مهاجرین به این کشورها به‌جز مسئله حقوق شخصیه با حاشینه‌نشینی در کنار شهرهای بزرگ و دریافت نکردن حقوق انسانی براساس حقوق بشر، تبدیل به یک بحران برای آن کشورها شده‌اند و این معضل به رشد مسائل تبعیض نژادی، جنبش‌های نژادی و... منتهی گردیده است (Ullah, 2014: 9-10).

ب) مهاجرت: یعنی تغییر محل زندگی و اقامت از یک سرزمین به سرزمین دیگر به‌صورت دائم یا از یک سال کمتر نباشد گفته می‌شود، مهاجرت متأثر از عوامل اجتماعی، روان‌شناختی، اقتصادی، زیست‌محیطی و سیاسی می‌تواند باشد (حیدری‌فر، ۱۳۹۲: ۲۰۲). یکی از عوامل مهم مهاجرت افزایش جمعیت است.

جدول شماره ۱: میزان افزایش جمعیت جهان

سال میلادی	برآورد جمعیت جهان (میلیاردها)	سالها برای اضافه کردن ۱ میلیارد نفر
۱۸۰۰	۱	۲/۰۰۰/۰۰۰
۱۹۳۰	۲	۱۳۰
۱۹۶۰	۳	۳۰

۱۴	۴	۱۹۷۴
۱۳	۵	۱۹۸۷
۱۲	۶	۱۹۹۹
۱۲	۷	۲۰۱۱
۱۳ (پیش‌بینی شده)	۸	۲۰۲۴
۲۲ (پیش‌بینی شده)	۹	۲۰۴۶

براساس جدول شماره یک، افزایش جمعیت جهان در دو قرن اخیر بی‌سابقه بوده است که به علت دستاوردهای توسعه در طی دو قرن گذشته بهبود قابل توجهی در شرایط سلامتی و کاهش کلی میزان مرگ‌ومیر داشته است. امروزه روابط بین جمعیت، توسعه، ثروت، غذا، انرژی، آب‌وهوا، محیط‌زیست و مهاجرت از اهمیت بسزایی برخوردار است (Hite and Seitz, 2016: 24-25).

تعداد مهاجران بین‌المللی در سراسر جهان طی سه دهه گذشته به‌طور مداوم افزایش یافته است. تعداد مهاجران بین‌المللی در جمعیت جهانی از ۲٫۹ درصد در سال ۱۹۹۰ به ۳٫۵ درصد در سال ۲۰۱۹ افزایش یافت. در سال ۲۰۱۹، نیمی از ۲۷۲ میلیون مهاجر بین‌المللی در جهان فقط در ده کشور زندگی می‌کردند. مهاجران از مناطق کمتر توسعه‌یافته به مناطق توسعه‌یافته منتقل می‌شوند. بالاترین رقم مهاجران ۳٫۴ میلیون نفر در طی سال‌های ۲۰۰۵ تا ۲۰۱۰ است. در طی سال‌های ۲۰۲۰-۲۰۱۵ به ۲٫۸ میلیون نفر در سال کاهش یافته است (General, International migration and development: Report of the Secretary-General for the 75th session of the General Assembly, 2020, 5 August). بنابراین مهاجرت یکی از چالش‌های پیشروی دولت‌هاست و دولت‌ها به‌تنهایی توان حل این مسئله را ندارند.

مسئله مهاجرت قابلیت کنترل ندارد و بلکه تنها باید مدیریت شود. مهاجرت بین‌المللی در پایان قرن بیستم و اوایل هزاره جدید براساس آمار و ارقام به یک مسئله جهانی تبدیل شده است؛ در مدیریت مهاجرت جهانی کنشگرانی نظیر دولت‌ها، سازمان‌های بین‌المللی و جوامع ماوراء ملی نقش دارند (سجادپور، ۱۳۸۴: ۹-۳۰). با افزایش جمعیت جهان و توسعه برخی از مناطق، مهاجرت از کشورهای درحال توسعه به توسعه‌یافته اتفاق می‌افتد و حجم بالای مهاجرت به یک چالش جهانی تبدیل شده است و برای مدیریت آن نیازمند همکاری دولت‌ها و سازمان‌های بین‌المللی و نهادهای ملی و فراملی است.

ج) سلامت و بیماری: وجود نقص و بیماری در سلامت جسمی و روحی مشکلات زیادی برای امور شخصی و اجتماعی پدید می‌آورد. امروزه به‌دلیل جهانی‌شدن بیماری‌های واگیردار تهدیدی برای جامعه جهانی هستند؛ زیرا همه جهان را می‌تواند درگیر خود کند؛ نمونه بارز آن ویروس کروناست که موجب ایجاد بحران در زندگی همه جهان شد.

طبق نظریه انتقال اپیدمیولوژیک^۱ بیماری‌ها، جهان در دوره سوم گسترش بیماری‌های اپیدمی قرار دارد که متأثر

^۱ Epidemiological transitions theory

از گسترش ارتباطات، تعاملات و وابستگی متقابل پیچیده بین جوامع و محیط و تأثیرگذاری آن‌ها بر همدیگر است (Armstrong & Mensah, 2017: 14-19)؛^۱ بنابراین، اپیدمی‌شدن بیماری به‌عنوان تهدید مطرح است و وقتی تهدید جهانی شد اقدام جهانی را نیز می‌طلبد؛ زیرا بیماری‌های اپیدمیک می‌تواند مانعی اساسی برای توسعه اقتصادی و اجتماعی کشورها باشد. از سوی دیگر، بیماری‌های واگیر برای مرزها و افراد احترامی قائل نیستند و با افزایش مسافرت و تجارت بین‌المللی، بیماری‌ها به راحتی در سراسر جهان منتقل می‌شوند و تأثیرات گسترده‌ای بر سلامت عمومی و اقتصاد جهانی می‌گذارند (Bhargava, 2006: 171-172)؛ بنابراین سلامت و بیماری به عنوان یکی از مسائل و چالش‌های سیاست جهانی مطرح است و نیازمند اقدام هماهنگ دولت‌ها، سازمان‌های جهانی، ملی و فراملی است.

۳-۲-۲ زیست‌جهان

از مباحث مهم سیاست جهانی محیط‌زیست^۲ است^۳ که جامعه جهانی را تهدید می‌کند. محیط زیست را نمونه اولیه مسائل جهانی می‌دانند؛ زیرا فرایندهای زیست‌محیطی ذاتاً جهانی و فراسرزمینی است. مسائل زیست‌محیطی به دلیل تأثیرات جهانی همه دولت‌ها را در برابر فعالیت اقتصادی دیگر کشورها به لحاظ زیست‌محیطی آسیب‌پذیر می‌کند. باران‌های اسیدی و لایه ازن از این امور هستند. مسائل زیست‌محیطی از چند نظر جهانی و قابل تقسیم‌بندی هستند:

- ۱) برخی از مسائل زیست‌محیطی ذاتاً جهانی هستند؛ مانند گازهای گلخانه‌ای؛
- ۲) بهره‌برداری از منابع مشترک جهانی مانند اقیانوس‌ها، بستر دریاها و فضای خارج از جو؛
- ۳) مسائلی که اساساً فراملیتی هستند؛ مانند دی‌اکسید گوگرد و ضایعاتی که در دریاهای بسته یا نیمه‌بسته ریخته می‌شود؛

۴) فرایندهای بهره‌برداری که منجر به تخریب محیط‌زیست در همه جهان می‌شود؛ هرچند کشورها به تنهایی انجام می‌دهند؛ ولی در مناطق مختلف جهان تکرار شده است؛ مانند روش‌های نادرست کشاورزی، فرسایش و تخریب خاک، جنگل‌زدایی، آلودگی رودخانه‌ها و... (بیلیس و اسمیت، ۱۳۸۳، ج ۲: ۸۷۵-۸۷۶).

بین مسائل زیست‌محیطی هوا و آب و خاک یک چرخه لاینفکی وجود دارد که بر یکدیگر تأثیر متقابل دارند. تغییرات آب و هوایی متأثر از فعالیت‌های انسانی در اقتصادهای صنعتی است. موجب افزایش در غلظت گازهای گلخانه‌ای و افزایش قابل توجه دمای سطح زمین می‌گردد. با افزایش تقاضای انرژی جهانی و مصرف آن اولین و بارزترین اثر، گرم‌تر شدن کره زمین است و به دنبال آن افزایش سطح دریاهاست که با ذوب شدن قسمت‌های وسیعی از یخ در قطب‌های زمین ایجاد می‌شود. افزایش سطح دریا انواع اکوسیستم‌های غنی از نظر بیولوژیکی و از نظر اقتصادی را به خطر می‌اندازد. اثر دیگر، میزان بارش جهانی با تغییر آب و هوا دگرگون می‌شود، در نتیجه افزایش سیلاب شدید و خشکسالی شدید در پی خواهد بود. کاهش بهره‌وری کشاورزی و تغییر پتانسیل تولید برق آبی باعث تغییر و استفاده بیشتر این مناطق از سوخت‌های فسیلی می‌شود و این در طولانی مدت باعث بدتر شدن مشکل

^۱ برای مطالعه بیشتر ر.ک. Global Health: Issues, Challenges, and Global Action

^۲ Environment

^۳ برای مطالعه بیشتر ر.ک. Bhargava Vinay, Global Issues for Global Citizens, 2006, Washington, DC

خواهد شد. فقط مهاجرت انسان اتفاق نمی‌افتد؛ بلکه بسیاری از گونه‌های گیاهان و حیوانات نیز اکوسیستم‌های حمایتی خود را از دست می‌دهند و با افزایش دما، تغییر در بارش و سایر اثرات گلخانه‌ای، تحت تأثیر قرار می‌گیرند (Bhargava, 2006: 219-230).

آب یکی از مهم‌ترین عناصر زیست‌محیطی و منبع مهمی از فرصت‌های تولید در کشاورزی، صنعت، انرژی و حمل‌ونقل را در پی دارد و برای سلامتی مردم و اکوسیستم بسیار حیاتی است. همان‌گونه که فرصت‌های ایجادشده توسط آب تأثیر جهانی دارد، آسیب‌پذیری‌های آن نیز جهانی هستند. از بین رفتن اکوسیستم‌های وابسته به آب و تنوع زیستی، شیوع بیماری ناشی از آب، فاجعه بلایای طبیعی در مقیاس بزرگ از جمله خشکسالی و سیل و ناامنی و حتی خشونت ناشی از بی‌عدالتی‌ها بر روی آب‌ها می‌تواند به مرزها برسد.

اسیدی‌شدن اقیانوس و دریاها اثر دیگر تغییرات آب و هوایی است که با انتشار CO₂ مرتبط است و در مقیاس جهانی بر اکوسیستم‌ها و جامعه تأثیر می‌گذارد. اکوسیستم‌های دریایی طیف وسیعی از کالاها و خدمات را از جمله غذاهای دریایی و محصولات طبیعی، محافظت در برابر سیلاب و فرسایش ساحلی، گونه‌های مختلف دریایی تحت تأثیر اسیدی‌شدن اقیانوس قرار می‌دهد (Academy of Sciences, 2010: 62).

جنگل و خاک، جنگل‌ها حدود ۲۵ تا ۳۰ درصد از سطح زمین حدود ۳,۳ میلیارد تا ۳,۹ میلیارد هکتار را در بر می‌گیرد. جنگل‌زدایی عامل قابل‌توجهی در گرم‌شدن کره زمین است. جنگل‌ها نقش مهمی در متعادل‌سازی آب و هوای جهانی از طریق جذب کربن دارند و به‌عنوان مخزن بسیاری از تنوع زیستی کره زمین استفاده می‌شوند. جنگل‌ها کالاهای عمومی جهانی را تشکیل می‌دهند که برای حفظ آن باید محافظت و با پایداری اداره شوند. مهم‌ترین توافق‌نامه‌هایی که بر بخش جنگل‌ها تأثیر می‌گذارد، عبارت است از کنوانسیون‌ها و فرایندهای ناشی از کنفرانس محیط زیست و توسعه سازمان ملل در ۱۹۹۲ که در ریودوژانیرو^۱ (اجلاس سرزمین ریو) برگزار شد (Bhargava, 2006: 305-315).

در مسائل زیست‌محیطی علاوه بر دولت‌ها، سازمان ملل و سازمان‌های دولتی، سازمان‌های فراملی، سازمان‌های غیردولتی فراملیتی، جنبش زنان، انجمن مصرف‌کنندگان و دانشمندان فعالیت و تأثیرگذاری دارند (بیلیس و اسمیت، ۱۳۸۳، ج ۲: ۸۸۸).

۳-۲-۳ انسان و زیست‌جهان

رابطه بین انسان و زیست‌جهان به‌گونه‌ای است که بر یکدیگر تأثیر متقابل دارند و انسان با توجه به توانایی کسب علم و به خدمت گرفتن بسیاری از منابع طبیعی و غیرطبیعی سعی دارد تا در تعامل با هم‌نوع و سیطره بر طبیعت باشد که این امر منجر به استخدام طبیعت و انسان می‌گردد و از تعامل آنها فنون و علوم، شهرها، توسعه، تجارت، فناوری و... پدیدار می‌شود؛ بسیاری از موضوعات، این تعامل تبدیل به مسائل سیاست جهانی گردیده است.

الف) تجارت و مالیه

تجارت جهانی: در جهان پس از جنگ جهانی دوم کاهش چشمگیر موانع تجاری و افزایش چشمگیر در تجارت بین‌المللی، مؤلفه اصلی تحول اقتصاد جهانی معاصر قلمداد می‌شود. نقش کشورهای بزرگ، نهادهای

¹ Rio de Janeiro

بین‌المللی و شرکت‌های فراملیتی را نباید در جهانی شدن تجارت دور انگاشت. سازمان تجارت جهانی با ترغیب و تسهیل به کشورها کمک کرده است تا برخی از مشکلات مربوط به روابط تجاری بین‌المللی، روابط تجاری مشارکتی بین دولت‌ها بر طرف شود (Frieden, 2019: 337).

اما تجارت معاصر به دلیل سرعت نقل و انتقال، ارتباطات و به مدد تکنولوژی و فناوری‌های جدید جهانی شده است؛ تعداد فزاینده‌ای از کشورها، اعم از بزرگ و کوچک، فعالانه درگیر تجارت جهانی هستند. گروه هفت کشور صنعتی G7 و اقتصادهای نوظهور - G20 تقریباً ۸۰ درصد تولید ناخالص داخلی جهان و دوسوم جمعیت جهان را تشکیل می‌دهند (CFR.org, 2019: August 20).

پیوندهای اقتصادی در ابتدا با گسترش صادرات اولیه و جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی برقرار گردید؛ اما تحول در ارتباطات و فناوری اطلاعات، فاصله زمانی و مکانی را کاهش داد و باعث افزایش تجارت و تسهیل در ارائه سریع خدمات تجاری و مالی شد.

قبل از بحران (۲۰۰۷-۲۰۰۸)، هر ۲۴ ساعت بیش از سه تریلیون دلار آمریکا در سراسر مرزهای کشورهای جهان جریان می‌یافت و این رقم از آن زمان به بعد در حدود چهار تریلیون دلار است؛ بنابراین، پیوندهای پیچیده‌ای باعث شده است اقتصاد جهانی مترکم و درهم تنیده شود و هر نقص در قسمت کوچک آن می‌تواند در همه‌جا تأثیر بگذارد (ghosh, 2013: 16-18). سیاست‌های ملی در قبال تجارت خارجی برای توسعه اقتصاد جهانی و سیاست بین‌المللی مهم است. چون چگونگی تجارت یک ملت برای تجارت، بر الگوی توسعه اقتصادی و اجتماعی و همچنین روابط آن با ملل دیگر تأثیر می‌گذارد. سیاست‌های تجاری یک کشور باتوجه به ماهیت منافع اقتصادی و نهادهای سیاسی و تعامل آن با دیگر کشورها تعیین می‌شود. امروزه تجارت جهانی به یکی از موضوعات بحث برانگیز در بسیاری از کشورها تبدیل شده است (Frieden, 2019: 337). تجارت جهانی با در نوردیدن مرزهای ملی و حضور بازیگران غیردولتی بر میزان کاهش و تصدی‌گری دولت تأثیر گذاشته است و به یک مسئله جهانی تبدیل شد.

مالیه جهانی: بحران مالی جهانی که در سال ۲۰۰۸ با بحران بدهی در اروپا آغاز شد. وام‌گیرندگان در تعدادی از کشورهای منطقه یورو قادر به پرداخت بدهی نبودند. این بحران به‌عنوان بحران بدهی‌های حاکمیتی اروپا شناخته شد و جدی‌ترین بحران بدهی از دهه ۱۹۳۰ بود که سیستم مالی بین‌المللی و اقتصاد جهانی را به خطر انداخته بود. برخی منشأ بحران را از آمریکا و دو شرکت فنی می و فردی مک می‌دانند (هیوود، ۱۳۹۶، ج ۱: ۱۱۵).

امروز سرمایه در سراسر جهان در مقادیر غیرقابل تصور و بسیار زیاد در جریان است. تقریباً نیمی از کل سرمایه‌گذاری‌های جهان از مرزها عبور می‌کند؛ هر ساله حدود پنج تریلیون دلار وام و سرمایه‌گذاری خارجی صورت می‌گیرد؛ کل سرمایه‌گذاری‌های بین‌المللی در سال ۲۰۱۴ حدود ۱۴۰ تریلیون دلار بود و هر روز تریلیون‌ها دلار به ارزشهای خارجی معامله می‌شود؛ حتی ایالات متحده نیز کسری بودجه تجاری خود را از خارج کشور وام می‌گیرد و بیش از پنج تریلیون دلار بین سال‌های ۲۰۰۵ تا ۲۰۱۴ وام دریافت کرده است (Frieden, 2019: 348).

بحران مالی جهانی در سال‌های ۲۰۰۷ تا ۲۰۰۹ بی‌ثباتی‌های عمیق و جدی در اقتصاد جهانی را به نمایش

گذاشت. این بحران نه منطقه‌ای، بلکه جهانی بود و از بحران اعتباری به بحران مالی جهانی و سپس بحران اقتصاد جهانی تبدیل شد و بسیاری از بازارهای مالی با افت ارزش و یا بی‌ارزش شدن (هیوود، ۱۳۹۶، ج ۱: ۱۱۲). برخی از تحلیل‌گران ظهور بازار جهانی سرمایه را یکی از اصلی‌ترین جاذبه‌های جهانی‌سازی می‌دانند. شرکت‌ها، سرمایه‌گذاران و وام‌گیرندگان در سراسر جهان هم‌اکنون می‌توانند در استخراج عظیم سرمایه جهانی قرار بگیرند. امور مالی بین‌المللی بسیار بحث‌برانگیز و منتقدان ادغام اقتصادی جهانی مدت‌هاست که بانکداران بین‌المللی را هدف قرار داده‌اند. بسیاری از سیاست‌گذاران در جهان در حال توسعه، منابع مالی بین‌المللی را منشأ مشکلات اقتصادی و سیاسی و یک تهدید بالقوه برای حاکمیت ملت‌های خود می‌دانند (Frieden, 2019: 348). فراگیر شدن مالیه و تجارت در عرصه جهانی موجب وابستگی متقابل و پیچیده کشورها شده است و در این زمینه نه تنها دولت‌ها بلکه سازمان‌ها و نهادهای بین‌المللی، فراملی و غیردولتی به فعالیت مشغول هستند و بر آن تأثیرگذار هستند.

ب) فناوری‌های ارتباطات و اطلاعات

جهانی شدن را چه فشردگی زمان و مکان و چه یک جامعه شبکه‌ای بدانیم، متأثر از فناوری‌های جدید ارتباطاتی و اطلاعاتی است. فناوری‌های جدید، ارتباطات را سریع، آسان و ارزان کرده است. این امور موجب نزدیک‌تر شدن مردم، شرکت‌ها، کشورها و جوامع بدون فاصله زمانی با یکدیگر گردید. به گونه‌ای که هسته مرکزی اقتصاد جهانی مبتنی بر فناوری اطلاعات و ارتباطات است. تأثیرات این ابزارهای ارتباطی بر مسائل اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی جوامع بسیار است و موجب تغییرات گسترده‌ای در هویت، گسترش فرهنگ‌های جوامع، خرید و فروش اینترنتی، بازار جهانی، پول دیجیتال، فروشگاه‌های مجازی و... شده است و بر حاکمیت دولت‌ها و امنیت آن‌ها تأثیرات شگرفی برجای گذاشت و مرزهای جغرافیایی را کم‌اهمیت کرد و توانست به حریم خصوصی افراد و دولت‌ها بدون اجازه آنان وارد شود.

در دو دهه گذشته ماهیت شبکه‌های الکترونیکی جهانی به دلیل خصوصی‌سازی، معرفی رقابت در بخش‌های مخابراتی و پخش، مذاکره درباره توافق‌های منطقه‌ای و بین‌المللی آزادسازی تجارت در خدمات، ظهور اینترنت کاملاً تغییر کرده است (Drake and Wilson III, 2008: 84) و موجب گسترش و به‌کارگیری آن در سطح گسترده‌ای شد.

جدول شماره ۲: گزارش سالانه اینترنت سیسکو ۲۰۱۸ و پیش‌بینی ۲۰۲۳

۲۰۲۳		۲۰۱۸		عنوان
درصد		درصد		
۶۶	۵,۳ میلیارد نفر	۵۱	۳,۹ میلیارد نفر	کاربران اینترنت
۷۷	۵,۷	۶۶	۵,۱	تلفن همراه
	۳۰۰ میلیون برنامه			برنامه تلفن همراه (نرم افزار)

تعداد تخلفات با تلفن همراه	۷,۹ میلیون نفر	۱۵,۴ میلیون نفر	
-------------------------------	----------------	-----------------	--

همان‌گونه که در جدول شماره دو مشاهده می‌شود، استفاده گسترده از شبکه‌های الکترونیکی جهانی و فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی مرتبط به‌طور گسترده‌ای به‌عنوان یکی از ویژگی‌های تعیین‌کننده امور جهان معاصر شناخته می‌شود. شبکه‌های الکترونیکی و توسعه دیجیتال فرصت و عامل اصلی برای رشد، نوآوری، بهره‌وری و ایجاد شغل است؛ ولی تهدیدات و آسیب‌هایی را نیز به همراه دارد (Cisco, (2020), Cisco Annual Internet Report (2023–2018) White Paper, March 9).

فناوری‌های جدید موجب گسترش وابستگی متقابل پیچیده و ادغام در بازارهای جهانی و کاهش استفاده از کارگران می‌شود (Raj-Reichert, Zajak, Helmerich, 2020: 2). امروزه بخش بزرگی از ارتباطات اجتماعی، فرهنگی، تجارت و مالیه جهانی به‌وسیله فناوری‌های جدید صورت می‌گیرد.

فناوری‌های جدید در بازیگران سیاست جهانی نیز تغییر ایجاد کرد و افزون‌بر دولت‌ها که بازیگران اصلی سیاست جهانی هستند، شرکت‌ها، نهادهای بین‌المللی، بازیگران غیردولتی و افراد را در سیاست جهانی درگیر کرده است.

ج) فقر و توسعه: فقر به معنای محروم‌بودن از امکانات ضروری زندگی شامل خوراک، آب، سرپناه و پوشاک است که افراد فقیر برای تهیه این‌ها به منابع درآمدی ناچیز دسترسی ندارند؛ به این نوع فقر، فقر مطلق می‌گویند و در فقر نسبی افراد از شرایط و امکاناتی بی‌بهره هستند که برای زندگی در جامعه آنان وجود دارد (هیوود، ۱۳۹۶، ج ۲: ۸۲-۸۳).

مهم‌ترین مسئله امروز جهان، چگونگی ارتقای سطح زندگی میلیاردها انسان در جهان درحال توسعه است که در فقر نزدیکی زندگی می‌کنند. به همین دلیل بسیاری از سازمان‌های غیردولتی به موضوعات توسعه توجه می‌کنند. هشتاد نفر در جهان به‌اندازه نیمی از فقیرترین جمعیت جهان ثروت را کنترل می‌کنند. سی و پنج نفر از این هشتاد نفر آمریکایی هستند. یک درصد ثروتمندان جهان ۴۸ درصد کل ثروت جهان را کنترل می‌کنند. بیش از یک میلیارد نفر در جهان با کمتر از ۱,۲۵ دلار در روز زندگی می‌کنند. نابرابری اقتصادی به‌عنوان یک مسئله غالب جهانی مطرح شده است که اعتراضات گسترده و خیزش‌های مردمی را دامن زده است. بحران مالی جهانی و رکود اقتصادی به نابرابری و عواقب آن دامن می‌زند. موضوعات مربوط به نابرابری جهانی و فقر تقریباً در همه مشکلات مهم جهانی از تجارت تا محیط زیست، از تروریسم و فعالیت‌های جنایی گرفته تا دموکراتیک‌سازی و حقوق بشر، از درگیری‌های قومی گرفته تا گسترش سلاح‌های کشتار جمعی مرتبط است. قیام‌های مردمی در خاورمیانه و شمال آفریقا به شدت تحت تأثیر نابرابری و فقر گسترده قرار دارد (Payne, 2016: 112).

عوامل بین‌المللی فقر و توسعه، درحالی‌که کشورهای توسعه‌یافته و درحال توسعه دارای منافع مشترک زیادی هستند، زمینه‌های مهمی نیز وجود دارد که منافع آنها در تضاد است. تعامل بین کشورهای توسعه‌یافته و درحال توسعه تقریباً همیشه به نفع کشورهای توسعه‌یافته است. ملل صنعتی ثروتمندتر و قدرتمندتر از کشورهای کمتر

توسعه‌یافته هستند و معمولاً می‌توانند در مذاکرات دوجانبه و چندجانبه راه خود را طی کنند. تعداد زیادی از کشورهای در حال توسعه در دوره‌های چانه‌زنی تجارت بین‌المللی شرکت داشته‌اند؛ اما نتایج این تعامل‌ها بازتاب دهنده نگرانی‌های کشورهای توسعه‌یافته نسبت به ترجیحات کشورهای در حال توسعه بوده است.

فقر شدید جهانی در بیست سال گذشته به دلیل رشد سریع اقتصادی، به نصف کاهش یافته است؛ اما با وجود بحران کووید-۱۹ انتظار می‌رود فقر جهانی افزایش یابد. نرخ فقر شدید از ۱۰/۱ درصد در سال ۲۰۱۵ به ۹/۲ درصد در سال ۲۰۱۷ رسید. معادل ۶۹۸ میلیون نفر با درآمد ۱/۹۰ دلار در روز زندگی می‌کنند. نیمی از فقرا کودک و نیمی از مردم فقیر در جنوب صحرای آفریقا زندگی می‌کنند. بیش از چهل درصد فقیران جهانی در اقتصادهای متأثر از شکنندگی، درگیری و خشونت زندگی می‌کنند (World Bank, 2020: Oct 07).

ثبات سیاسی بیشتر، انتقال به دموکراسی و گسترش فناوری‌های ارتباطی به‌ویژه تلفن‌های همراه به رشد اقتصادی و کاهش فقر کمک می‌کنند. پایین آمدن موانع تجاری، یکی از مؤلفه‌های مهم جهانی‌سازی اقتصادی، فقر را به میزان قابل توجهی کاهش داده است و سطح زندگی را بهبود می‌بخشد (Payne, 2016: 124).

د) جنگ و صلح: به دلیل انقلاب - تحولات فناوری - در امور نظامی ماهیت جنگ دچار تحول گردید و از حضور مستقیم نیروی نظامی کاسته شد و جای آن را ابزارها و فناوری‌های جدید گرفته است؛ به این نوع جنگ پسامدرن، جنگ سایبری، مجازی یا رایانه‌ای نیز گفته می‌شود (هیوود، ۱۳۹۶، ج ۱: ۲۲۰-۲۲۳). جنگ‌های پسامدرن به‌خاطر نداشتن حضور فیزیکی دشمن در کنار مرزهای جغرافیایی و حضور در هر نقطه از سرزمین جغرافیایی در هر زمانی به‌وسیله ابزارهای جدید ارتباطی پیچیده‌تر شده است. دشمن می‌تواند ضربات سخت‌تر و دقیق‌تر به اهداف مورد نظر خود وارد کند و اثری از خود برجای نگذارد. نمونه بارز این جنگ را در ویروس استاکس نت در حمله به صنایع هسته‌ای ایران می‌توان دنبال کرد.

درواقع جنگ دیگر مرزمحور نیست و عبور دشمن از مرزهای جغرافیایی اتفاق نمی‌افتد؛ بلکه فناوری‌های جدید فرامرزی جغرافیایی عمل می‌کند و با عبور از آن به اهداف می‌رسد؛ دستیابی به صلح و رفع تهدیدات در چنین جنگ‌هایی همکاری جهانی دولت‌ها، سازمان‌های بین‌المللی، فراملی و غیردولتی امری ضروری و حیاتی است.

ه) تروریسم: استفاده یا تهدید به استفاده از خشونت و هدف قراردادن غیرنظامیان برای انگیزه‌های سیاسی را تروریسم گویند، تروریسم سعی دارد با ایجاد وحشت بر مخاطبان گسترده‌ای اعمال نفوذ کند (گرفتس، ۱۳۹۴: ۲۹۷). گروه و یا سازمان‌های تروریستی اهداف و منافع آن‌ها با دولت یا برخی از دولت‌های خارجی در تضاد است و برای دستیابی به اهداف خود، دولت مقابل را با استفاده از ابزار خشونت و ایجاد رعب و وحشت در غیرنظامیان، تحت فشار قرار می‌دهد.

تا سال ۲۰۰۱ اکثر فعالیت‌های تروریستی داخلی بود؛ ۸۹ درصد از حملات تروریستی از سال ۱۹۷۰، داخلی بود (Frieden, 2019: 269). حملات ۱۱ سپتامبر به برج‌های دوقلو در آمریکا زمینه‌های بین‌المللی یا فراملی شدن تروریسم را فراهم کرد. درواقع تروریسم از مرزهای ملی عبور کرد و به عرصه جهانی وارد شد و به‌عنوان یک بازیگر در سیاست جهانی مطرح شده است.

1 COVID-19

از بسیاری جهات، تروریسم محصولی از مقاومت در برابر تغییر است که آن را جهانی‌سازی فرهنگی، اقتصادی، سیاسی، نظامی و حتی محیط زیست ایجاد می‌کند؛ بیشتر سازمان‌های تروریستی منشأ خود را در مشکلات سیاسی، مذهبی، اجتماعی، اقتصادی و قومی ردیابی می‌کنند که توسط افراد قدرتمند و به‌طور کلی جامعه نادیده گرفته شده و یا مورد تحقیر و یا برکناری قرار گرفته‌اند (Payne, 2016: 56-57).

قاچاق و جرم: جرم و جنایت جهانی با جهانی‌شدن، به‌هم پیوسته است و جداکردن فعالیت‌های جنایی از معاملات قانونی جهانی به‌طور فزاینده دشوار است؛ جهانی‌شدن با کم‌کردن اهمیت فاصله جغرافیایی، شبکه‌های جنایتکار را در کنار فعالیت‌های قانونی جهانی رشد می‌دهد و در بسیاری از کشورهای مختلف ارتباط برقرار می‌کند. قاچاق در موضوعات گوناگونی از جمله انواع مواد مخدر، جنایات جنسی علیه زنان، انسان (زنان و کودکان)، حیوانات و گیاهان در سطح جهانی مطرح است.

مصرف غیرقانونی مواد مخدر یکی از مهم‌ترین موضوعات جهانی است. هیچ جامعه‌ای نتوانسته است از عواقب تجارت جهانی مواد مخدر فرار کند؛ به این دلیل که مشکل جهانی مواد مخدر با سایر مناطق جهانی شدن درهم تنیده است (Payne, 2016: 160).

جرایمی مانند تجارت کالاهای دزدی دریایی، اسلحه غیرقانونی، قاچاق انسان و مواد مخدر غیرقانونی، رشد بی‌سابقه رخ داده است. گسترش سریع استفاده از مواد مخدر در دهه ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ سازمان ملل متحد را تحت تأثیر قرار داد تا از کنفرانس بین‌المللی سوء مصرف مواد مخدر و قاچاق غیرقانونی در سال ۱۹۸۷ حمایت مالی کند تا درباره راهکارهای مقابله با این مشکل بحث کند.

جهانی‌شدن موجب تغییر نگرش درباره زنان و منجر به افزایش چشمگیر مهاجران زن شده است. بسیاری از زنان به‌عنوان یاران داخلی در صنایع خدماتی و به‌عنوان رقصنده، سلبریتی و... مشغول به کار هستند. این زنانه‌شدن مهاجرت (یعنی درصد فزاینده زنان در جمعیت مهاجر) مشکل قاچاق انسان را پیچیده‌تر می‌کند.

اگرچه کشورها رویکردهای متفاوتی برای مقابله با مواد مخدر غیرقانونی اتخاذ می‌کنند، پاسخ‌های جهانی به جنایات مورد بحث وجود دارد که سازمان‌هایی مانند اینترپل، اطلاعاتی در مورد فعالیت‌های جنایی ارائه می‌دهند و در تلاش برای کاهش جرم جهانی با کشورها همکاری می‌کنند (Payne, 2016: 159-172).

مسائل و چالش‌های که امروزه کشورها و دولت‌ها با آن مواجه شده‌اند از یک‌سو به‌دلیل گسترده، متعدد و عبور از مرزهای جغرافیایی و ازسوی دیگر تأثیر این مسائل و چالش‌ها بر مفاهیم مرسوم روابط بین‌الملل موجب تحول در مفاهیم این دانش گردید. برخی قائل به توسعه مفهومی و برخی قائل به گذار از آن و ورود به سیاست جهانی هستند. به نظر چشم‌انداز تحولات صنعتی، فناوری، تکنولوژی، اقتصادی و... صورت‌گرفته در زندگی بشر و تأثیرگذاری آن‌ها بر یکدیگر موجب تحول و گذار از صورت‌بندی‌های مرسوم روابط بین‌الملل گردید.

۴- نتیجه‌گیری

مسائل و چالش‌های به‌وجودآمده در عرصه روابط بین‌الملل به‌دلیل ماهیت پیچیده مسائل و موضوعات، غیرانسانی شدن، فراملی‌شدن، وابستگی متقابل پیچیده بازیگران، تنوع و تکثر آن‌ها موجب گردید که از سیاست جهانی به‌جای

سیاست بین‌الملل استفاده شود.

مسائل و چالش‌های سیاست جهانی براساس سه مفهوم بنیادی انسان، محیط و تعامل این دو، موجب صورت‌بندی و کمک شایانی در فهم، ساده‌سازی و ارائه راه حل و راهکار برای مسائل و چالش‌های سیاست جهانی است.

مهم‌ترین مسائل و چالش‌های سیاست جهانی را می‌توان در سه حوزه انسان، مانند هویت انسانی، حقوق بشر، مهاجرت و سلامت و بیماری، حوزه محیط زیست مانند آب، خاک و جنگل، هوا و فضا و حوزه تعامل انسان و زیست‌جهان مانند تجارت و مالیه جهانی، فناوری‌های جدید ارتباطی، فقر و توسعه، جنگ و صلح، تروریسم، قاچاق و جرم صورت‌بندی کرد. هر مسئله جدیدی اگر از مرزهای ملی فراتر رود و در عرصه عمومی جهانی قرار گیرد، در قالب این الگو و صورت‌بندی قابل فهم و جایابی است.

بسیاری از مسائل سیاست جهانی از پیچیدگی و دشواری برخوردار هستند؛ براساس سه مفهوم بنیادی تا حدودی از پیچیدگی کاسته می‌شود و با ساده‌سازی آن‌ها پاسخ بهتر و مناسب‌تری می‌توان به این چالش‌ها داد. صورت‌بندی چالش‌ها و مسائل سیاست جهانی از ثمرات این الگو و فهم گذار از سیاست بین‌الملل به سیاست جهانی در این صورت‌بندی نمایان‌تر است. تقسیم‌بندی و صورت‌بندی مسائل حدود و ثغور آن‌ها را مشخص می‌کند و تعیین حدود مسائل موجب ایضاح مسائل می‌شود.

راهکارها و راه‌حل‌ها بدون توجه به بنیادهای مسائل و چالش‌های جهانی ناتمام است؛ لازم است برای حل اساسی مسئله به بنیادهای آن توجه شود تا راه حلی منطقی و مورد پذیرش ارائه گردد و ازسوی دیگر یافتن راه حل‌های بنیادی موجب پیدایش نقاط مشترک و همگرایی در بین بازیگران سیاست جهانی می‌گردد.

منابع

۱. اسکندری محمدحسین (۱۳۷۸)، «نگاهی به مفهوم سیاست»، فصلنامه علمی پژوهشی روش‌شناسی علوم انسانی، دوره ۵، شماره ۲۱، زمستان.
۲. آشوری، داریوش (۱۳۶۶)، دانشنامه سیاسی، تهران: مروارید.
۳. آقابخشی، علی؛ افشاری‌راد، مینو (۱۳۷۹)، فرهنگ علوم سیاسی، تهران: چاپار.
۴. بیلپس جان؛ اسمیت استیو (۱۳۸۳)، جهانی‌شدن سیاست: روابط بین‌الملل در عصر نوین (زمینه تاریخی، نظریه‌ها، ساختارها و فرایندها)، ج ۱ و ۲، ترجمه ابوالقاسم راه‌چمنی و...، تهران: ابرار معاصر.
۵. پالان رونن (۱۳۸۹)، اقتصاد سیاسی جهانی نظریه‌های معاصر، ترجمه حسین پوراحمدی و ایوب کریمی، تهران: مهاجر.
۶. گلن، جانسون (۱۳۷۷)، اعلامیه جهانی حقوق بشر و تاریخچه آن، ترجمه محمدجعفر پوینده، تهران: نشر نی، چاپ دوم.
۷. جکسون، رابرت؛ سورنسون، گئورگ (۱۳۹۴)، درآمدی بر روابط بین‌الملل نظریه‌ها و رهیافت‌ها، ترجمه مهدی ذاکریان و همکاران، تهران: میزان.

- ۸ _____ (۱۳۸۵)، درآمدی بر روابط بین‌الملل، ترجمه مهدی ذاکریان و همکاران، تهران: میزان، چاپ دوم.
۹. حق‌شناسی علی‌محمد؛ سامعی، حسین؛ انتخابی، نرگس (۱۳۸۹)، فرهنگ معاصر هزاره، تهران: فرهنگ معاصر، چاپ شانزدهم.
۱۰. حیدری‌فر، محمدرئوف (۱۳۹۲)، «مهاجرت و سیاست در فضای ژئوپلیتیک»، فصلنامه سیاست خارجی، سال بیست‌وهفتم، ش ۱، بهار.
۱۱. ساتچ، پیتر؛ جوانیتا، الیاس (۱۳۹۴)، بنیادهای روابط بین‌الملل، ترجمه مجید محمدشریفی، تهران: میزان.
۱۲. سجادی‌پور سید محمدکاظم (۱۳۸۴)، «چارچوب مفهومی و عملیاتی در مدیریت مهاجرت بین‌المللی، مطالعه موردی ایران»، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، ش ۷۸.
۱۳. سلیمی، حسین (۱۳۸۶)، نظریه‌های گوناگون درباره جهانی‌شدن، تهران: سمت، چاپ دوم.
۱۴. سیف‌زاده سیدحسین (۱۳۸۱)، اصول روابط بین‌الملل (الف و ب)، تهران: میزان، چاپ دوم.
۱۵. قنبرلو عبدالله (۱۳۹۱)، مدرنیته و نظریه روابط بین‌الملل، فصلنامه روابط خارجی، سال چهارم، ش ۲، تابستان.
۱۶. قوام سیدعبدالعلی (۱۳۹۱)، اصول سیاست خارجی و سیاست بین‌الملل، تهران: سمت، چاپ هیجدهم.
۱۷. قوام، عبدالعلی (۱۳۸۲)، جهانی‌شدن و جهان سوم روند جهانی‌شدن و موقعیت جوامع در حال توسعه در نظام بین‌الملل، تهران: وزارت امور خارجه، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی.
۱۸. گریفتس مارتین (۱۳۹۴)، دانشنامه روابط بین‌الملل و سیاست جهان، ترجمه علیرضا طیب، تهران: نشر نی، چاپ سوم.
۱۹. معین، محمد (۱۳۶۴)، فرهنگ فارسی معین، تهران: امیرکبیر، چاپ هفتم.
۲۰. مورگنتا، هانس جی (۱۳۸۹)، سیاست میان ملت‌ها، ترجمه حمیرا مشیرزاده، تهران: وزارت خارجه، چاپ چهارم.
۲۱. مورن، ادگار (۱۳۸۴)، هویت انسانی، ترجمه امیر نیک‌پی و فائزه محمدی، تهران: قصیده‌سرا، چاپ سوم.
۲۲. هیوود، اندرو (۱۳۹۲)، سیاست، ترجمه عبدالرحمن عالم، تهران: نشر نی، چاپ سوم.
۲۳. _____ (۱۳۹۶)، سیاست جهانی، ج ۱، ترجمه سید مسعود موسوی شغائی، تهران: سمت.
۲۴. _____ (۱۳۹۶)، سیاست جهانی، ج ۲، ترجمه نصرت حجازی، تهران: سمت.
25. Academy of Sciences (John Briscoe, Meike van Ginneken, and Rafik Hirji), (2010), Ocean Acidification: A National Strategy to Meet the Challenges of a Changing Ocean, National Academies Press, Washington, DC 20055 .
26. Bhargava Vinay, (2006), Global Issues for Global Citizens, Washington, DC .
27. Blanton Shannon Lindsey and Charles William Kegley, (2017), World Politics: Trend and Transformation, 20 Channel Center Street Boston, MA 02210, USA.

28. Burbank Jane and Frederick Cooper, (2010), *Empires in world history : power and the politics of difference*, Princeton University Press
29. Drake William J. and Ernest J. Wilson III , (2008), *Governing Global Electronic Networks International Perspectives on Policy and Power*, Cambridge, Massachusetts
30. Frieden Jeffry, Lake David, Schultz, Kenneth, (2019), *World politics: interests, interactions, institutions*, Fourth edition, New York, Norton & Company.
31. Ghosh Bimal, (2013), *The Global Economic Crisis and the Future of Migration: Issues and Prospects*, UK, Palgrave Macmillan.
32. Hite .Kristen A and John L. Seitz, (2016), *Global Issues An Introduction*, Fifth edition, 9600 Garsington Road, Oxford, OX4 2DQ, UK.
33. <https://uia.org/yearbook>
34. <https://www.un.org/development/desa/en/news/population/international-migrant-stock-2019.html>.
35. Richard J. Payne, (2016), *Global Issues, Politics, Economics, and Culture*, Fifth edition, Boston: Pearson.
36. Ullah AKM Ahsan, *Refugee Politics in the Middle East and North Africa (2014), Human Rights, Safety, and Identity*, PALGRAVE MACMILLAN, England.
37. Armstrong - Mensah Elizabeth A., (2017), *Global Health: Issues, Challenges, and Global Action*, Chichester, West Sussex; Hoboken, NJ: John Wiley & Sons Inc.
38. Hite Kristen A. and John L. Seitz, (2016), *Global Issues an Introduction*, The Atrium, Southern Gate, Chichester, West Sussex, PO19 8SQ, UK.
39. Report of the Secretary-General, (2020), *International migration and development: Report of the Secretary-General for the 75th session of the General Assembly*, www.un.org/development/desa/pd/news/international-migration-and-development-report-secretary-general-75th-session-general-assembly.
40. Cisco,(2020), *Cisco Annual Internet Report (2018–2023) White Paper*, www.cisco.com/c/en/us/solutions/collateral/executive-perspectives/annual-internet-report/white-paper-c11-741490.pdf, & www.cisco.com/c/en/us/solutions/collateral/executive-perspectives/annual-internet-report/white-paper-c11-741490.html
41. worldbank, (2020), *Poverty*, www.worldbank.org/en/topic/poverty/overview#1.
42. CFR.org, (2019), *The G7 and the Future of Multilateralism*, www.cfr.org/background/g7-and-future-multilateralism.
43. Pereira, Joana Castro and André Saramago, (2020), *Non-Human Nature in World Politics :Theory and Practice*, Springer Nature Switzerland AG
44. Raj-Reichert Gale, Zajak Sabrina, Helmerich Nicole,(2020), *Introduction to special issue on digitalization*, labour and global production, *Competition & Change*, pp1-9, sagepub.com/journals-permissions, DOI: 10.1177/1024529420914478

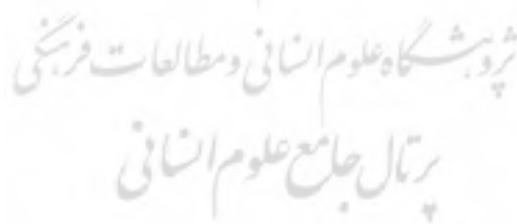
پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

Formulation of issues and challenges of world politics^۱

In recent decades, challenges such as disease, immigration, human rights,

environmental issues, digital currencies, terrorism, drug trafficking, cyberspace, etc. have led to the transition of International policy challenges to world politics. These issues are one of the most important fields of study in the field of international relations. Understanding this transition depends on formulating these challenges. The main question of this research is: How can the challenges and issues of global politics be formulated? It seems that the presentation of a new formulation of challenges and issues of global politics based on the three components of "human", "biosphere" and "human-biosphere relationship" leads to a new perspective in which the multiplicity of actors And the impact and role of each of them is explained at the level of "global politics" analysis. In the present study, an attempt is made to provide a new and specific format and understanding of world politics with a descriptive and analytical method and collection tools such as library method in order to provide a new and specific formulation compared to the existing formulations.

Keywords: Challenges, Issues, Formulation, Human, Ecosystem, International Politics, World Politics.

This article is taken from the doctoral dissertation entitled "Capacities of jurisprudence and world politics", ^۱ Department of International Relations, Department of Political Science and International Relations, Faculty of Economics and Political Science, Shahid Beheshti University, Tehran, 2020